

Cybersecurity and Law

2025 Nr 1(13)

DOI: 10.35467/cal/214607

Remote procedural activities using video in modern criminal proceedings in the light of the proposed legislative solutions by the Criminal Law Codification Commission

Wideokonferencja w nowoczesnym procesie karnym w świetle projektowanych rozwiązań legislacyjnych autorstwa Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego

Paweł CZARNECKI

Uniwersytet Jagielloński
ORCID: 0000-0002-0905-2996

Abstract

The aim of this article is to analyze the legislative amendments proposed by the Codification Commission for Criminal Procedure, established in April 2024 by the Minister of Justice, concerning the use of videoconferencing in criminal proceedings. The proposed solutions respond to the growing need for further digitalization of the justice system and for enhancing procedural efficiency while safeguarding the procedural guarantees of the parties, particularly those of the accused. The article outlines the main assumptions underlying the draft regulations, which include, inter alia, the extension of possibilities for conducting procedural actions remotely - such as hearings, court sessions, and evidentiary activities - through the use of real-time electronic communication technologies. Drawing on the author's professional experience, the paper discusses both the advantages of the proposed solutions (such as shortening the duration of proceedings, reducing financial and organizational costs, and improving accessibility for participants) and their potential drawbacks (including the risk of limiting the principle of immediacy,

technical challenges, and threats to the right to defense). While the author evaluates the draft positively, he also offers his own proposals concerning the use of videoconferencing. The article thus seeks to indicate directions for balancing the need to modernize procedural mechanisms with the preservation of the fundamental guarantees of criminal procedure.

Key words

Videoconference, criminal procedure; procedural measures, digitalization principle, Codification Commission on Criminal Procedure, right to a fair trial

Streszczenie

Celem artykułu jest analiza zmian legislacyjnych zaprojektowanych przez powołaną w kwietniu 2024 r. przez Ministra Sprawiedliwości Komisję Kodyfikacyjną Procesu Karnego w zakresie wideokonferencji w postępowaniu karnym. Przedstawione rozwiązania stanowią odpowiedź na potrzebę dalszej cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości oraz zwiększenia efektywności postępowania przy jednoczesnym zachowaniu gwarancji procesowych stron, w szczególności oskarżonego. W artykule, posługując się metodą formalno dogmatyczną przedstawiono główne założenia projektowanych regulacji, obejmujące m.in. rozszerzenie możliwości przeprowadzania czynności procesowych na odległość, w tym przesłuchań, posiedzeń sądowych oraz czynności dowodowych, z wykorzystaniem środków komunikacji elektronicznej w czasie rzeczywistym.

W opracowaniu omówiono zarówno zalety proponowanych rozwiązań (skrócenie czasu postępowań, obniżenie kosztów finansowych i organizacyjnych oraz zwiększenie dostępności uczestników postępowania), ale także wskazano ich potencjalne wady, (ryzyko ograniczenia zasady bezpośredniości, problemy techniczne i zagrożenia dla prawa do obrony). Autor wysoko ocenia projekt, ale niekiedy zgłasza ponadto własne propozycje w zakresie stosowania wideokonferencji. Artykuł ma na celu zatem wskazanie kierunków równoważących potrzebę modernizacji procedur z zachowaniem gwarancyjnej procesu karnego.

Słowa kluczowe

wideokonferencja, postępowanie karne, czynności procesowe, zasada cyfryzacji, Komisja Kodyfikacyjna Procesu Karnego, uczciwy proces

Wprowadzenie

Nikogo już prawdopodobnie nie zaskakuje postępująca informatyzacja życia społecznego, gospodarczego, administracyjnego czy nawet prywatnego, jaka w ostatnich dekadach dokonała się w społeczeństwie, nie bez powodu nazywana rewolucją cyfrową. Zaniepokojenie co najwyżej może budzić błyskawiczne tempo w jakim zmiany następują, co powinno skłaniać nas do pogłębionych refleksji na temat relacji człowiek-maszyna. Wskazane zmiany, niezależnie zresztą od naszej woli, w sposób nieunikniony oddziałują i niezależnie od dziedziny prawa w nieuchronny sposób muszą wpływać na

funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości. Rozwój nowoczesnych technologii, powszechny dostęp do internetu, szeroka dostępność sprzętu i oprogramowania, czy wreszcie poszerzenie wiedzy o wskazanych zjawiskach stwarzają wyjątkową szansę na usprawnienie procesów sądowych na wszystkich jego etapach. Taki nurt jest zgody z wyróżnianą w doktrynie procesu karnego zasadą cyfryzacji¹, wyraźnie zmieniającą z dnia na dzień model polskiego postępowania karnego. Jednocześnie jednak ujawniają się mankamenty dotychczasowych, fragmentarycznych prób regulacji, czy też szerzej informatyzacji postępowań karnych, wykroczeniowych i wykonawczych. W sytuacji, gdy społeczeństwo funkcjonuje w warunkach głębokiej transformacji cyfrowej, utrzymywanie rozproszonych, niekompatybilnych rozwiązań staje się poważną barierą dla efektywności, przejrzystości i spójności działania instytucji wymiaru sprawiedliwości.

Na całym świecie zresztą mimo odrębności systemów prawnych proces cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości przebiega etapami i w dużej mierze ma charakter do siebie zbliżony. Jest to związane zresztą nie tylko z zawsze ograniczoną dostępnością środków finansowych, ale przede wszystkim koniecznością dokonania stopniowej, a wręcz pilotażowej oceny projektowanych rozwiązań. Poszczególne inicjatywy mające na celu zwiększenie stopnia cyfryzacji, zarówno na gruncie przepisów Kodeksu postępowania karnego², Kodeksu karnego wykonawczego, przepisów regulujących doręczenia elektroniczne³, jak też licznych ustaw z zakresu prawa administracyjnego⁴, nie uregulowały w sposób właściwy problematyki czynności prowadzonych na odległość, dowodów cyfrowych, digitalizacji akt sprawy, czy portalu obsługi sądów. Dostrzegalna jest w codziennej praktyce wymiaru sprawiedliwości utrudniona komunikacja między organami ścigania a uczestnikami procesu. W efekcie bez spójnego systemu zmian legislacyjnych powstaje niekontrolowana w dużej mierze liczba przypadkowych regulacji prawnych, które nie tylko nie gwarantują sprawnego prowadzenia czynności procesowych, ale nie tylko nie ułatwiają realizacji celów postępowania karnego, a w wielu przypadkach stanowią ich wypaczenie. Właśnie tak zarysowana rzeczywistość wymiaru sprawiedliwości i brak kompleksowej wizji cyfrowego skłonił Komisję

¹ Zob. P. Czarnecki, Zasada elektronizacji (cyfryzacji) procesu karnego, [w:] D. Szumił-Kulczycka (red.), *W pogoni za rzetelnym procesem karnym. Księga dedykowana prof. Stanisławowi Waltosiowi*, Warszawa 2022, s. 439-448; G. Krysztofiuk, *Cyfryzacja postępowania karnego a naczelne zasady tego postępowania – doświadczenia Polski, Chorwacji i Unii Europejskiej*, „Law Education Security” 2023, nr 1, s. 137–152; Ł. Dziedzic, *Zasada cyfryzacji procesu karnego – dyrektywa nowoczesnego postępowania karnego*, [w:] S. Głogowska, P. Czarnecki (red.), *Nowoczesny e-proces karny. Między teraźniejszością a przyszłością*, Warszawa 2024, s. 1-13.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. t.j. z 2025 r. poz. 46).

³ Ustawa z dnia 18 listopada 2020 r. o doręczeniach elektronicznych (Dz. U. t.j. z 2024 r. poz. 1045 z późn. zm.).

⁴ Kluczowe znaczenie mają przepisy ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. t.j. z 2024 r. poz. 334 z późn. zm.) i akty wykonawcze wydane do tej ustawy.

Kodyfikacyjną Prawa Karnego (dalej: Komisja Kodyfikacyjna lub KKPK) reaktywowaną w kwietniu 2024 r. przez Ministra Sprawiedliwości Adama Bodnara do dokonania zmian w tej sferze.

Projekt⁵ ten został wypracowany zarówno w gronie plenarnym, jak też w ramach podzespołów specjalistycznych⁶. Propozycje legislacyjne zostały przygotowane przez ekspertów będących zarówno przedstawicielami nauki prawa karnego, jak też osób reprezentujących przedstawicieli Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego pod kierownictwem prof. W. Wróbla, natomiast szczegółowe rozwiązania przygotował „Zespół problemowy do spraw informatyzacji procesu karnego”⁷.

Przedmiotem opracowania jest analiza interesujących rozwiązań legislacyjnych przygotowanych w dokumencie opracowanym przez Komisję Kodyfikacyjną Procesu Karnego a zatytułowanych „Projekt zmian w zakresie stosowania wideokonferencji w postępowaniu karnym, postępowaniu wykroczeniowym i postępowaniu wykonawczym”. Autor, wychodząc od zasady cyfryzacji, zasady bezpośredniości i zasady prawa do obrony, prezentuje i ocenia wskazany projekt oraz jego uzasadnienie. Posługując się metodą formalno-dogmatyczną w tekście przedstawiono główne założenia projektowanych regulacji i jej *ratio legis*, ale co ważniejsze, posiłkując się własnymi doświadczeniami, omówiono wady i zalety wskazywanych rozwiązań. Unikając przy tym przywoływania obszernej literatury przedmiotu dokonano oceny założeń dalszej analizy oraz sformułowano kierunki poprawy projektowanego rozwiązania.

Zalety i wady i czynności prowadzonych na odległość w świetle wybranych zasad procesowych

W piśmiennictwie wskazuje się, że procedowanie przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku (tj. wideokonferencja lub procedowanie online), chociaż jest odstępstwem od zasady bezpośredniości, „może przyczynić się do znacznego usprawnienia postępowania dowodowego przed sądem, a także – co nie mniej ważne – zwiększenia bezpieczeństwa osób uczestniczących w tych czynnościach w sprawach tzw. przestępczości zorganizowanej oraz zmniejszenia kosztów postępowania”⁸. W doktrynie bezpośredniość definiuje się jako dyrektywę, w myśl której organ procesowy powinien zetknąć się ze źródłem i środkiem

⁵ <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/projekty-aktow-prawnych>, [dostęp: 4.11.2025].

⁶ <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego>, [dostęp: 6.11.2025].

⁷ Przewodniczący Zespołu jest prof. UG Sławomir Steinborn, natomiast członkami tego zespołu są: dr Maciej Fingas, prof. UW Wojciech Jasiński (adwokat), dr Karolina Kiejnich-Kruk; dr Maryna Kusak; prof. dr hab. Arkadiusz Lach, dr Anna Wolska-Bagińska (prokurator); dr Maja Klubińska i dr Bartosz Sitkiewicz

⁸ J. Zagrodnik (red.), *Proces karny*, Warszawa 2019, s. 618.

dowodowym osobiście, a środkiem dowodowym, na którym opiera swe ustalenia, powinien być przede wszystkim środek dowodowy pierwotny (tzw. dowód pierwotny)⁹. W postępowaniu jurysdykcyjnym natomiast istotą zasady bezpośredniości jest to, że „rozpoznający sprawę sąd władny jest orzekać w konkretnej sprawie tylko w oparciu o taki materiał dowodowy, który pozwala mu w sposób najbardziej wierny zbliżyć się do zdarzenia faktycznego”¹⁰. W odniesieniu do zasady kontrydiktoryjności w orzecznictwie ETPC wskazuje się, że „zarówno oskarżyciel, jak i oskarżony (oraz jego obrońca), muszą mieć możliwość uzyskania informacji na temat materiału dowodowego oraz skomentowania go, jak również odniesienia się do wypowiedzi poczynionych przez drugą stronę”¹¹. Uwidoczniona jest zatem troska o zachowanie zasady równości broni („*equality of arms*”).

Z kolei zgodnie z zasadą sprawności i koncentracji: „Środki i działania organów procesowych skoncentrowane powinny być wokół przedmiotu procesu oraz sprawnego przeprowadzenia postępowania”¹². Szybkość postępowania karnego, mającą normatywne podstawy nie tylko w art. 2 § 1 pkt 4 k.p.k. i w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, mającą na celu dążenie do bezzwłocznej realizacji celów procesu karnego zgodnie z zasadą trafnej reakcji karnej (art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k.) nie może naruszać ustawowych gwarancji uczestników postępowania. Na wszelkich etapach procesu niezbędne jest przestrzeganie wymogów sprawiedliwości proceduralnej, czyli „ukształtowanie przepisów prawa karnego procesowego w sposób, który pozwoli na sprawiedliwe rozstrzygnięcie o przedmiocie procesu”¹³. z kolei zasada prawa do obrony zarówno w konstytucyjnym, konwencyjnym, jak też kodeksowym ujęciu, rozumiana jest jako „dyrektywa, w myśl której oskarżony ma prawo bronić swych interesów w procesie i korzystać z pomocy obrońcy”¹⁴, co oznacza, że istotne jest przyznanie oskarżonemu wszelkich możliwości wpływania na zniweczenie lub minimalizację skutków wniesionego przeciwko niemu oskarżenia. Przywołane wyżej zasady procesowe nie mają charakteru absolutnego, czy bezwzględnego, zatem wyważenia wymagają wszystkie racje procesowe, w szczególności w przypadku czynności podejmowanych na odległość.

Podkreślić należy, że przesłuchania zdalne, czy szerzej „czynności procesowe prowadzone na odległość przy użyciu nowoczesnych technologii” posiadają szereg zalet. Przede wszystkim czynności te eliminują potrzebę, czy wręcz aktualny obowiązek przebywania w siedzibie organu procesowego, co zmniejsza czas trwania postępowania i ogranicza szereg czynności technicznych, a w konsekwencji zwiększają efektywność pracy organów

⁹ S. Waltoś, P. Hofmański, Proces karny. Zarys systemu, Warszawa 2023, s. 277

¹⁰ P. Wiliński (red.), Polski proces karny, Warszawa 2020, s. 328

¹¹ P. Wiliński (red.), Rzetelny proces karny w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych, Warszawa 2009, s. 139.

¹² P. Wiliński (red.), op.cit., s. 324.

¹³ J. Skorupka (red.), Proces karny, Warszawa 2022, s. 50.

¹⁴ S. Waltoś, P. Hofmański, op.cit., s. 313.

procesowych i pozwalają skoncentrować się na analizie sprawy karnej, zamiast rozwiązywaniu problemów logistycznych i organizacyjnych. Ponadto wideokonferencja umożliwia udział w przesłuchaniach osobom, które z przyczyn zdrowotnych, odległościowych lub kolizji zawodowej, nie mogą stawić się w siedzibie organu. Wymiar sprawiedliwości staje się bardziej dostępny, szczególnie dla osób z niepełnosprawnościami, prowadzących aktywne życie zawodowe, czy też przebywających poza granicami kraju. W przypadku czynności zdalnych, z perspektywy wydatków Skarbu Państwa wskazanych w art. 618 k.p.k., w istotnym stopniu ogranicza się ekonomiczne koszty czynności procesowych związanych z procedowaniem, w szczególności kosztów związanych z transportem oskarżonych, świadków i funkcjonariuszy, jak również z organizacją ochrony i konwojów. Niebagatelne znaczenie ma również fakt, że e-czynności obniżają również koszty stron postępowania, które nie muszą ponosić wydatków podróży ani tracić czasu na dojazdy. Racjonalne wykorzystanie technologii ma służyć efektywności postępowania, bez naruszania zasad postępowania. Istotne znaczenie ma fakt, że w przypadku czynności zdalnych, zwiększa się bezpieczeństwo uczestników postępowania, w szczególności związanych z transportem osób posiadających wiedzę istotną z perspektywy przedmiotu postępowania. Wideokonferencja umożliwia ponadto ujednolicenie standardów i profesjonalizację praktyki sądowej, a w przyszłości również po utrwaleniu obrazu i dźwięku w formie cyfrowej można wykorzystać mechanizmy AI (sztucznej inteligencji) do analizy zgromadzonego materiału dowodowego, albo też jako materiał szkoleniowy dla osób przygotowujących się do zawodów prawniczych.

Z drugiej strony największą wadą czynności procesowych jest ograniczenie tradycyjnej zasady bezpośredniości, co może utrudnić organowi procesowemu poznanie niewerbalnych reakcji organizmu osobowych źródeł dowodowych na zadawane pytania. Mimo technicznego kontaktu w czasie rzeczywistym, brak fizycznej obecności może prowadzić do zubożenia przekazu emocjonalnego, czy trudności z weryfikacją tożsamości uczestników. Nie zawsze jest możliwe skorzystanie z nowoczesnych rozwiązań. Ponadto istnieje zagrożenie, że podczas przesłuchania on-line istnieje konieczność poniesienia dodatkowych kosztów związanych nie tylko z przygotowaniem środków technicznych, infrastruktury sieciowej, oprogramowania, ale też zatrudnienia obsługi, a z uwagi na trudności finansowe, nie jest łatwe wdrożenie wskazanych narzędzi. E-proces wymaga ponadto nakładów związanych z ciągłym monitorowaniem zabezpieczeń sieci informatycznych, jak też związanych z bezpieczeństwem zgromadzonych nagrań i innych treści. Niewiele sądów, prokuratur, czy jednostek Policji i penitencjarnych dysponuje odpowiednim sprzętem, stabilnym łączem internetowym, czy zapleczem technicznym do prowadzenia czynności zdalnych, czy nawet dostępu do szybkiego internetu, czy zabezpieczonych źródeł energii. Czynności zdalne niejednokrotnie mogą utrudniać dostęp do udziału w procesie także stron i ich pełnomocników, a ponadto brak obecności w miejscu czynności procesowej może obniżać

poczucie przestrzegania reguł procesu sądowego i autorytetu organów procesowych.

Porównanie zalet i wad przesłuchań zdalnych w postępowaniu karnym ukazuje złożony aksjologicznie problem czynności online, łączący potencjał tkwiący w cyfryzacji, z koniecznością zachowania gwarancji procesowych. Dokonana powyżej analiza wskazuje, że cyfryzacja procedur karnych jest nieuchronna, ale wymaga ścisłego nadzoru normatywnego i technicznego, by nie doprowadziła do obniżenia standardów rzetelnego procesu. Formułowane są postulaty, aby w szerokim zakresie w przyszłości prowadzić rozprawy zdalne w sieci Internet (on-line), dostępne w streamingu¹⁵, choć jest to aktualnie trudne do realizacji.

Założenia projektowanej regulacji

Lektura uzasadnienia projektu wideokonferencji w postępowaniu karnym pozwala ustalić motywacje, jakie skłoniły do podjęcia prac legislacyjnych związanych z jego procedowaniem. Mimo obowiązujących zasad techniki legislacyjnych *ratio legis* zmian nie zawsze jest przestrzegane. W przypadku wskazanego tekstu na 22 stronach w uzasadnieniu projektu w sposób przejrzysty przedstawiono poszczególne elementy składowe uzasadnienia: uwagi wstępne, przesłuchanie świadka i biegłego w drodze wideokonferencji, wykorzystanie wideokonferencji w czynnościach przeprowadzanych w postępowaniu przygotowawczym, udział w rozprawie w drodze wideokonferencji, udział w posiedzeniach w drodze wideokonferencji, utrwalanie przebiegu czynności procesowych, postępowanie wykroczeniowe oraz postępowanie wykonawcze.

Przed prezentacją założeń projektu warto wskazać, że aktualnie przepisy k.p.k. przewidują możliwość przeprowadzania przesłuchania w formie zdalnej. Podstawy do przeprowadzenia przesłuchania zdalnego świadków wprowadziła tzw. nowelizacja styczniowa 2003 r.¹⁶, na mocy której dodano art. 177 § 1a k.p.k., zgodnie z którym: „Przesłuchanie świadka może nastąpić przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość (...). Przepis ten rozbudowano w związku z pakietem zmian związanych z przygotowaniem legislacyjnym Polski do zabezpieczenia imprezy Euro 2012, gdy na mocy nowelizacji k.p.k.¹⁷ w art. 177 § 1a dodano katalog podmiotów uczestniczących w przesłuchaniu świadka w miejscu pobytu, jak też wprowadzono wówczas słynny art. 517ea k.p.k., wprowadzający tzw. rozprawę

¹⁵ P. Czarnecki, Rozprawa sądowa w Internecie. Postulat wprowadzenia możliwości transmisji (streamingu) rozpraw sądowych w rzetelnym procesie karnym, „Prokuratura i Prawo” 2025, nr 3, s. 53-76.

¹⁶ Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego, ustawy - Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz. U. Nr 17, poz. 155 z późn. zm.), obowiązująca od 1 lipca 2003 r.

¹⁷ Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 217, poz. 1280), obowiązująca od 12 listopada 2012 r.

odmiejscowioną w postępowaniu przyspieszonym. Rewolucję w zakresie procedowania w toku czynności online w postępowaniu jurysdykcyjnym wprowadzono w zw. z „tzw. pakietem ustaw COVID-19”¹⁸, gdy z uwagi na nowelizację art. 250 k.p.k. (stosowanie tymczasowego aresztowania na posiedzeniu) oraz art. 374 k.p.k. (procedowanie na rozprawie zdalnej) w szerokim zakresie umożliwiono prowadzenie czynności sądowych w sposób zdalny, przy czym nadal w ograniczonym zakresie, co spotkało się z krytyką w literaturze przedmiotu¹⁹. W dalszym jednak ciągu czynności sąd wykonywał w budynku sądu, natomiast jedynie wyrażał zgodę na udział niektórym stronom na udział w procesie w formie wideokonferencji. Następnie zakres art. 177 § 1a k.p.k. poszerzyła dopiero nowelizacja w 2023 r.²⁰, dodając 177 § 1c k.p.k., zgodnie z którym warunki techniczne przeprowadzenia czynności przesłuchania świadka w sposób określony w § 1a w postępowaniu przygotowawczym zapewnia prokurator. Trudno znaleźć przedstawicieli doktryny, którzy aktualnych rozwiązań uznaliby za optymalne.

W swoim uzasadnieniu KKPK zasadnie akcentuje, że aktualnie obowiązujące regulacje prawne przeprowadzania wideokonferencji „mają bardzo ograniczony charakter i rodzą wiele wątpliwości, w tym również co do tak fundamentalnych kwestii, jak respektowanie wymogów prawa do obrony oraz norm konstytucyjnych dotyczących zatrzymania. Obowiązujący przepis art. 374 k.p.k. w bardzo wąskim zakresie przewiduje możliwość zdalnego udziału stron w rozprawie, nadmiernie przy tym faworyzując prokuratora, który może narzucić sądowi swój udział w rozprawie przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających udział w rozprawie na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku, jeżeli nie stoją temu na przeszkodzie względy techniczne (art. 374 § 3 k.p.k.). W przypadku pozostałych stron zdalny udział w rozprawie ograniczono natomiast do przypadków, w których są one pozbawione wolności (art. 374 § 4 k.p.k.). z kolei przepisy dotyczące zdalnego udziału w posiedzeniu aresztowym rodzą zastrzeżenia z punktu widzenia respektowania czasowych limitów czasu zatrzymania²¹”. W tym kontekście autorzy zamierzają doprowadzić do zrównania praw uczestników postępowania

¹⁸ Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz. U. t.j. z 2022 r. poz. 2141), która co do zasady weszła w życie 24 czerwca 2020 r. Zob. omówienie w: J. Kosowski, Kierunki skutecznej elektronizacji procesu karnego, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 2022, t. XVII, 19(1), s. 151-170; czy A. Sakowicz (red.) Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2025, s. 1108.

¹⁹ Zob.: S. Głogowska, Krok w nowoczesność, czyli zdalny udział stron w czynnościach procesowych w postępowaniu przygotowawczym, „Prokuratura i Prawo” 2025, nr 3, s. 30-52 czy A. Lach, Realizacja prawa do obrony w związku z przesłuchaniem oraz udziałem na odległość w rozprawie i posiedzeniu aresztowym w świetle orzecznictwa ETPC, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2024, nr 2, s. 9-21; Ł. Brzezowski, Udział prokuratora w rozprawie i posiedzeniu zdalnym, „Prokuratura i Prawo” 2021, nr 3, s. 33-48.

²⁰ Ustawa 7 lipca 2023 r. (Dz.U. poz. 1860) zmieniającej nin. ustawę z dniem 28 września 2023 r.

²¹ Uzasadnienie projektu, s. 1-2.

w zakresie nie tylko inicjowania uruchomienia wskazanej procedury, czy jej przebiegu, ale przede wszystkim zwiększenia gwarancji praw oskarżonego w kontekście fundamentalnej zasady prawa do obrony. Uzasadnienie projektu oparto na analizie doświadczeń praktycznych z okresu pandemii COVID-19 oraz na potrzebie zapewnienia elastyczności i dostępności sądów w warunkach współczesnych wyzwań technologicznych. W podsumowującym tonie Komisja zwraca uwagę „na konieczność całościowego ukształtowania kwestii przeprowadzania czynności procesowych w drodze wideokonferencji i zdalnego udziału w rozprawie i posiedzeniach, z uwzględnieniem aktualnych ustaleń nauki i orzecznictwa. Proponowane zmiany powinny zatem iść w kierunku nie tylko usunięcia istniejących mankamentów aktualnej regulacji, ale również szerszego otwarcia się przez polski proces karny na zdalny udział stron oraz ich przedstawicieli w czynnościach procesowych”²².

Komisja zdecydowała, aby zróżnicować pozycję świadka w postępowaniu przygotowawczym jak też w postępowaniu sądowym przyjmując, że w tym drugim stadium konieczne jest wzmocnienie zarówno zasady bezpośredniości jak też zasady kontradiktoryjności. Przyjęto bowiem, że organ w postępowaniu przygotowawczym powinien decydować w szerokim zakresie o swobodzie przesłuchania. W uzasadnieniu wręcz autorzy stwierdzają, że „Projekt opiera się w tym zakresie na założeniu, że przesłuchanie świadka w formie bezpośredniej na sali rozpraw i w formie zdalnej nie mogą być traktowane jako formy całkowicie ekwiwalentne, a wybór w tym zakresie nie jest obojętny z punktu widzenia interesów procesowych stron”²³. Taka filozofia zmian bezdyskusyjnie zasługuje na aprobatę.

Ocena wybranych rozwiązań Projektu w postępowaniu karnym

Nie jest celowe omawianie wszystkich projektowanych rozwiązań w Projekcie z uwagi na fakt, że szereg z tych propozycji ma charakter techniczny i jest konsekwencją przyjętych wyżej założeń. Warto odnieść się do wybranych rozwiązań przyjętych w projekcie.

Primo, w świetle przytoczonych wybranych wad i zalet czynności procesowych nie znajduje zarówno normatywnego uzasadnienia, jak też systemowego i funkcjonalnego, przyjęte przez Komisję fundamentalne zróżnicowanie dopuszczalności przesłuchania świadka w formie zdalnej w postępowaniu przygotowawczym i w postępowaniu sądowym. Zarówno w fazie przygotowawczej, jak i jurysdykcyjnej, celem czynności dowodowych pozostaje wierne odtworzenie stanu faktycznego zgodnie z dyrektywą prawdy materialnej (art. 2 §2 k.p.k.), przy poszanowaniu zasady bezpośredniości (art. 92 i art. 410 k.p.k.) oraz prawa do obrony (art. 6 EKPC, art. 42 ust. 2 Konstytucji RP)

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

i rzetelnego procesu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP). W świetle licznych wyjątków od zasady bezpośredniości, jak też zaburzonej kontradyktoryjności, z szeroką inicjatywą dowodową sądu i możliwościami wyjścia poza granice zaskarżenia argumentacja jawi się jako archaizm. Pogląd, zgodnie z którym w postępowaniu przygotowawczym dopuszczalne jest przesłuchanie świadka w trybie zdalnym bez ograniczeń, podczas gdy w postępowaniu sądowym ma ono charakter wyjątkowy, należy uznać albo za niewystarczająco uzasadniony, albo za zgoła nietrafny. Skazania w trybie konsensualnym (art. 343 i art. 343a k.p.k.) i postępowaniu nakazowym (art. 500 k.p.k.), co do zasady ustawowy brak wymogu obecności oskarżonego, pokrzywdzonego lub oskarżyciela publicznego, szerokie możliwości odczytywania protokołów z dochodzenia czy śledztwa (art. 389 k.p.k. lub 391 k.p.k.), a bezpośredniość już dawno przestała być zasadą w praktyce wymiaru sprawiedliwości. Oznacza to, że dopuszczalność przesłuchania zdalnego, przewidziana w art. 177 §1a k.p.k. czy art. 374 k.p.k. powinna być oceniana przez pryzmat konkretnych przesłanek merytorycznych – takich jak względy bezpieczeństwa, trudności organizacyjne, kolizja terminów, ochrona świadka czy potrzeba usprawnienia postępowania – a nie w oparciu o formalne kryterium stadium procesu.

Secundo, krytycznie należy ocenić nowy art. 386 § 1a k.p.k. w zakresie, który przewiduje prawo sprzeciwu strony przeprowadzeniu przesłuchania na odległość. Doświadczenia związane z możliwością wyłączenia stosowania trybów konsensualnych na mocy nie wymagających jakiegokolwiek sprzeciwu pokrzywdzonego lub zgody prokuratora prowadzą do wniosku, że przyznanie takich uprawnień mogłoby uniemożliwić stosowanie szerokiej formy przesłuchania na odległość. Należy dopuścić w szerokim zakresie korzystanie z każdej formy przesłuchania z wykorzystaniem dowolnego narzędzia umożliwiającego bezpośrednią transmisję obrazu i dźwięku na odległość, tak aby odformalizować czynności (także przy pomocy popularnych komunikatorów) z odnotowaniem tego faktu w protokole.

Tertio, zmiany w art. 177 §1a, nowy art. 177§1aa k.p.k. i nowy art. 374a § 4 k.p.k. zmierzają do ujednolicenia zasad przeprowadzania przesłuchań świadków na odległość przy wykorzystaniu urządzeń technicznych zapewniających jednoczesny przekaz obrazu i dźwięku. Choć ich celem jest zagwarantowanie prawidłowego przebiegu czynności oraz weryfikacja tożsamości świadka, to jednak obowiązek każdorazowej obecności osoby upoważnionej w miejscu pobytu świadka należy ocenić jako rozwiązanie nadmiernie formalistyczne, które ogranicza praktyczne możliwości stosowania tej instytucji, zwłaszcza w postępowaniach o dużej dynamice i obszernym materiale dowodowym. Archaiczny wymóg fizycznej obecności osoby niweluje właściwie zastosowana technologia organizacji wideokonferencji. Organ prowadzący czynność widzi i słyszy świadka w czasie rzeczywistym, może potwierdzić jego tożsamość, kontrolować przebieg przesłuchania i reagować na nieprawidłowości. Utrwalanie obrazu i dźwięku (art. 147 § 2 k.p.k.) zapewnia to pełną weryfikowalność czynności, przez co obecność asysty nie ma istotnego

znaczenia gwarancyjnego, jeśli będą stosowane właściwe środki techniczne np. z wykorzystaniem kamery sferycznej. Ponadto obowiązek każdorazowego delegowania urzędnika lub aplikanta do miejsca pobytu świadka generuje trudności kadrowe i logistyczne, szczególnie przy dużej liczbie świadków lub odległych lokalizacjach, czy kadrowych problemach w Policji, prokuraturze czy sądownictwie. W konsekwencji wymóg asysty niweczy cel wprowadzenia przesłuchań online – przyspieszenie i obniżenie kosztów postępowania (art. 2 §1 pkt 4 k.p.k.). Co więcej, takie aktualne rozwiązanie już *de lege lata* wprowadza środek nadmierny w stosunku do celu, który można osiągnąć poprzez nagranie audiowizualne i odpowiednie pouczenia świadka. Obecność wskazanych osób zresztą w ogóle nie zabezpiecza ryzyka wpływu osób postronnych przed samą czynnością przesłuchania i ingerencji w materiał dowodowy. Bezpieczeństwo i prawidłowość przebiegu przesłuchania można skutecznie zapewnić przez obowiązkowe utrwalanie obrazu i dźwięku z przebiegu czynności (art. 147 §2 k.p.k.) i odnotowaniem warunków technicznych czy nawet obowiązkowym przerwaniem czynności w razie stwierdzenia nieprawidłowości.

Quarto, wątpliwości budzie zastosowana technika legislacyjna, która utrudnia zrozumienie projektowanych rozwiązań nie tylko dla organów procesowych, ale także stron procesowych i ich reprezentantów. z punktu widzenia struktury k.p.k. i dyrektyw wykładni systemowej *a rubrica*, właściwe jest umiejscowienie takiej regulacji w Dziale IV „Czynności procesowe”, ewentualnie w ostateczności w Dziale V „Dowody”, a nie jej rozproszone unormowanie w przepisach dotyczących „Dział VII. Postępowanie przygotowawcze” i „Dział VIII. Rozprawa główna”. Zamieszczenie zatem regulacji Dziale IV umożliwi zachowanie hierarchicznego porządku normatywnego i powiązanie z przepisami dokumentującymi przebieg czynności. Umiejscowienie przepisów dotyczących czynności online w Dziale IV pozwoli na ich spójne stosowanie w całym toku postępowania, bez tworzenia sztucznego podziału gwarancji na etap przygotowawczy i etap judykacyjny. Co więcej rozproszenie przepisów o czynnościach zdalnych prowadzi do dublowania norm i ryzyka niespójności interpretacyjnej, natomiast odrębny rozdział zwiększyłby stopień przejrzystości i jednolitość stosowania prawa.

Pochwalić należy za to propozycję zgłoszoną nowym art. 147 § 2 k.p.k. (obowiązek utrwalenia za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk czynności związanej z przedstawieniem zarzutów oraz przesłuchanie świadka, biegłego lub oskarżonego, gdy jest ono przeprowadzane w postępowaniu przygotowawczym, a także niektórych czynności sądowych). Postulat ten był już wcześniej sygnalizowany²⁴, a to nowe rozwiązanie zwiększałoby przejrzystość działań organów ścigania, a także ogranicza ryzyko nieprawidłowego ustalenia sekwencji przebiegu przesłuchania lub też nieścisłości w protokołach.

²⁴ Przykładowo Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich Adama Bodnara w październiku i listopadzie 2017 na temat <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-czynnosci-dowodowe-w-postepowaniu-przygotowawczym-powinny-byc-obowiazkowo-nagrywane> [dostęp: 7.11.2025].

Rejestracja audiowizualna pozwala także na weryfikację sposobu zadawania pytań, reakcji uczestników i warunków przesłuchania, co ma znaczenie przy ocenie wiarygodności zeznań w postępowaniu sądowym. Wprowadzenie obowiązku rejestracji sprzyja również profesjonalizacji pracy organów ścigania, eliminując praktyki niezgodne ze standardami rzetelnego postępowania. Nagranie audiowizualne zabezpiecza przebieg kluczowych czynności, umożliwiając sądowi ich rzeczywistą kontrolę na dalszych etapach postępowania.

Zmiany w przepisach k.p.w. (nowelizacja art. 81 k.p.w.) i przepisach k.k.w. (*vide* projektowany art. 23a k.k.w.) mają w dużej mierze charakter techniczny związany z dostosowaniem do zmienionych przepisów k.p.k.

Konkluzje

Po pierwsze należy stwierdzić, że Projekt jest przemyślanym rozwiązaniem i zasługuje na wysoką ocenę. Zmiany w opiniowanym projekcie zmian w Kodeksie postępowania karnego tworzą spójny system prawny umożliwiający wykorzystanie technologii komunikacyjnych w przesłuchaniach zdalnych. Ich wspólnym mianownikiem jest zwiększenie stopnia wykorzystania rozwiązań technologicznych w celu zwiększonej sprawności postępowania karnego przy zachowaniu gwarancji rzetelności procesu. Taka filozofia zmian przyświecająca KKPK z całą pewnością zasługuje na aprobatę. Wprowadzenie obowiązku rejestracji, a także unifikacja sposobu przesłuchań podejrzanych i świadków (mimo rozróżnienia etapów procesu), stanowią wyraz dostosowania polskiego procesu karnego do współczesnych realiów technologicznych oraz konstytucyjnych i konwencyjnych standardów *fair trial*.

Po drugie, wysoka ocena warstwy aksjologicznej projektu nie powinna przesłaniać obrazu, że projekt pod kątem legislacji ma w dużej mierze charakter zachowawczy i a ponadto jest zakorzeniony w archaicznym rozumieniu tradycyjnego ujęcia zasady bezpośredniości, kontrydiktoryjności czy inkwizycyjności, z nadużywaną formułą odpowiedniego stosowania poszczególnych regulacji. Wydaje się, że z perspektywy dyrektywa wykładni a *rubrica* lepszym rozwiązaniem byłoby przygotowanie osobnego rozdziału poświęconego czynnościom przeprowadzanym na odległość w ramach „Działu IV. Czynności procesowe” oraz Działu V. „Dowody”. Takie rozwiązanie umożliwiłoby stosowanie przepisów do wszystkich stadiów postępowania bez konieczności szerokiego odpowiedniego stosowania przepisów KPK.

Po trzecie, nie budzi wątpliwości, że de *lege lata* obowiązujące regulacje prawa karnego (k.k., k.p.k. i k.k.w.), ale też ustroju sądów w zakresie informatyzacji postępowań karnych sensu largo, ale też są niezwykle rozproszone, często techniczne i z całą pewnością nie nadążają za dynamicznymi zmianami technologicznymi. Tymczasem rozwój technologii cyfrowych wymaga podejścia holistycznego, obejmującego nie tylko aspekt techniczny, lecz także proceduralny, organizacyjny i gwarancyjny. Wymiar

sprawiedliwości jest bowiem swoistym systemem naczyń połączonych, co oznacza, że przemyślany proces cyfryzacji postępowania karnego nie może abstrahować od fazy związanej z wykonaniem orzeczeń czy też postępowania wykroczeniowego. Wydaje się zatem, że systemowe podejście do informatyzacji powinno obejmować nie tylko ujednolicenie infrastruktury technicznej, ale również spójne ramy legislacyjne, zapewniające bezpieczeństwo danych, ochronę praw jednostki oraz efektywność działań organów. Tylko przemyślany model cyfrowego wymiaru sprawiedliwości może sprostać wyzwaniom współczesności – takim jak automatyzacja procesów decyzyjnych, wykorzystanie sztucznej inteligencji czy konieczność zapewnienia obywatelom łatwego dostępu do informacji publicznej.

Po czwarte, szerokie oddziaływanie zasady cyfryzacji postępowania karnego i podkreślanie zalet czynności procesowe on-line nie powinny przysłonić obrazu, że istnieją poważne niebezpieczeństwa do wprowadzenia e-czynności procesowych. z całą pewnością konieczne jest dokonanie kompleksowej analizy i znalezienie „złotego środka”, między dyrektywami wynikającymi z zasady bezpośredniości, prawdy materialnej, trafnej reakcji, a szybkością postępowania i gwarancjami uczestników. Swoista jednak analiza SWOT prowadzi do wniosku, że brak wdrożenia wskazanego Projektu będzie w dalszym ciągu prowadzi do niezasadnego opóźnienia w rewolucji cyfrowej w wymiarze sprawiedliwości a w konsekwencji podwyższenia kosztów finansowych i organizacyjnych, obniżając sprawność procesu karnego. Projekt mimo wskazanych mankamentów zatem zasługuje na aprobatę, gdyż stanowi próbę całościowego podejścia likwidując szereg niedostatków regulacji *de lege lata*. z perspektywy wymogów nowoczesnego państwa prawa digitalizacja postępowania karnego i pokrewnych dziedzin szeroka cyfryzacja nie jest już kwestią wyboru, lecz koniecznością, w szczególności w sytuacji, gdy sztuczna inteligencja natarczywie kołacze do drzwi postępowania karnego.

Bibliografia

- Brzezowski Ł., Udział prokuratora w rozprawie i posiedzeniu zdalnym, „Prokuratura i Prawo” 2021, nr 3.
- Czarnecki P., Rozprawa sądowa w Internecie. Postulat wprowadzenia możliwości transmisji (streamingu) rozpraw sądowych w rzetelnym procesie karnym, „Prokuratura i Prawo” 2025, nr 3.
- Czarnecki P., Zasada elektronizacji (cyfryzacji) procesu karnego, [w:] D. Szumiło-Kulczycka (red.), W pogoni za rzetelnym procesem karnym. Księga dedykowana prof. Stanisławowi Waltosiowi, Warszawa 2022.
- Dziedzic Ł., Zasada cyfryzacji procesu karnego – dyrektywa nowoczesnego postępowania karnego [w:] S. Głogowska, P. Czarnecki (red.), Nowoczesny e-proces karny. Między teraźniejszością a przyszłością, Warszawa 2024.

- Głogowska S., Krok w nowoczesność, czyli zdalny udział stron w czynnościach procesowych w postępowaniu przygotowawczym, „Prokuratura i Prawo” 2025, nr 3.
- Kosowski J., Kierunki skutecznej elektronizacji procesu karnego, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 2022, t. XVII, 19 (1).
- Krysztofiuk G., Cyfryzacja postępowania karnego a naczelne zasady tego postępowania – doświadczenia Polski, Chorwacji i Unii Europejskiej, „Law Education Security” 2023, nr 1.
- Lach A., Realizacja prawa do obrony w związku z przesłuchaniem oraz udziałem na odległość w rozprawie i posiedzeniu aresztowym w świetle orzecznictwa ETPC, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2024, nr 2.
- Sakowicz A. (red.). Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2025.
- Skorupka J. (red.), Proces karny, Warszawa 2022.
- Waltoś S., Hofmański P., Proces karny. Zarys systemu, Warszawa 2023.
- Wiliński P. (red.), Polski proces karny, Warszawa 2020.
- Wiliński P. (red.), Rzetelny proces karny w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych, Warszawa 2009.
- Zagrodnik J. (red.), Proces karny, Warszawa 2019.